

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ВОДОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Чеболда І.Ю.

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

chebolda1@gmail.com

Водні ресурси, які розміщені на території Тернопільської області, представлені поверхневими і підземними водами. В силу того, що ресурси підземних вод гідравлічно пов'язані з поверхневим річковим стоком, на території регіону обсяг сумарних водних ресурсів визначається загальним обсягом річкового стоку.

Загалом на території Тернопільської області нараховується 1401 річка загальною довжиною 6066 км, але переважають річки, довжина яких менше 10 км. Ріки Тернопільщини поділяються на три категорії: найменші (довжина до 25 км), малі (довжина від 26 до 100 км) і середні (довжина від 101 до 500 км) [1]. Згідно класифікації в області є одна велика ріка – це Дністер, 4 річки відносяться до категорії середніх – Збруч, Серет, Стрипа і Золота Липа, малих річок – 26, і найчисленніші – найменші річки [2].

Ріки Тернопільської області відносяться до двох басейнів:

- басейну р. Дністра, який займає 82% території;
- басейну р. Прип'яті, що займає 18% території регіону [3].

Основні характеристики річок басейну Дністра наведені у таблиці 1.

Ріки басейну Прип'яті мають в межах області загальну довжину 404 км.

З них найдовша р. Горинь – 50 км, р. Іква – 40 км, р. Вілія – 32 км. Площа водозбору р. Горині в межах області 1250 км², Ікви – 1343 км², Вілії – 745 км².

Однією з основних гідрологічних характеристик є середньорічний стік, або норма річного стоку, що є основним показником при соціально-економіко-географічному дослідженні водних ресурсів (підземний і поверхневий багаторічні стоки).

Обсяг річкового стоку на території Тернопільської області в

середньо-багаторічному виразі складає $7,26 \text{ км}^3$. В маловодний рік 95%-ної забезпеченості сумарні водні ресурси зменшуються в 1,77 рази і становлять $4,10 \text{ км}^3$ в рік.

Таблиця 1

Основні характеристики річок басейну Дністра [2]

Ріка	Довжина, км	Загальне падіння,м	Середній нахил, %	Щільність річкової мережі, км/км ²	Площа басейну, км ²
Золота Липа	127	182	1,43	0,37	13
Коропець	78	197	2,52	0,38	511
Стрипа	149	216	1,45	0,38	1610
Джурин	51	20	4,11	0,76	300
Серет	218	230	0,39	0,44	3900
Гнізна	81	91	1,11	0,40	1110
Нічлава	82	176	2,15	0,52	871
Збруч	247	96	1,69	0,49	772

Гідрологічною особливістю річкового стоку в області є значний вклад місцевого стоку, що формується на схилах Волино-Подільської височини; його середньобагаторічний обсяг становить $1,81 \text{ км}^3$, а в маловодний рік він скорочується до $1,05 \text{ км}^3$ в рік.

Обсяг транзитного річкового стоку становить $5,45 \text{ км}^3$, а в засушливий рік зменшується в 2-3 рази і досягає $2,7 \text{ км}^3$. В основному це транзитний стік річки Дністер, по якому проходить південна адміністративна межа області і здійснюється вододіл із сусідніми Івано-Франківською і Чернівецькою областями. [2]

На сьогоднішній день триває масштабна реформа водогосподарської галузі в Україні. Вивчено досвід країн-сусідів, які вже пройшли шлях оптимізації послуг із технічного сервісу водної інфраструктури та збільшення надходжень до фонду водного господарства та виокремлено кращі практики, що зможуть ефективно працювати в Україні.

Здійснено апроксимацію законодавства ЄС у сфері водної політики та закріплено у Водному кодексі України та інших законодавчих і нормативно-правових актах інтегровані підходи в

управлінні водними ресурсами за басейновим принципом. Здійснено трансформацію водогосподарської галузі для інституційного посилення суб'єктів управління річковими басейнами.

У 9 районах річкових басейнів утворено 12 басейнових управлінь водних ресурсів, 14 регіональних офісів водних ресурсів та Міжрегіональний офіс захисних масивів дніпровських водосховищ. Цим забезпечено принципи інтегрованого управління водними ресурсами, які поєднують у собі різні складові: природоохоронну, соціальну, економічну та дають можливість урівноважити вимоги різних галузей економіки до використання водних ресурсів.

На сьогоднішній день розроблено механізм, завдяки якому басейнові ради, вже починаючи із 2020 року, зможуть впливати на процеси узгодження та розподілення фінансування із державного бюджету на критичні проблеми, які мають бути першочергово розв'язані водниками у співпраці із басейновими радами.

Запровадження принципу аутсорсингу в українській водній сфері дозволить задіяти гнучкий механізм використання коштів на першочергові потреби водного господарства та залучати спеціалізовані організації для виконання технічного сервісу інфраструктури.

З 2018 року у водній галузі працює фонд, який наповнюється рентною платою за спецводокористання у розмірі 10%. Завдяки коштам із фонду водники по всіх басейнах українських річок розпочали капітальні ремонти об'єктів, оновлення техніки та обладнання. Але і цих коштів не достатньо для модернізації та розвитку інженерної інфраструктури.

Сьогодні розроблено проєкт Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України», прийняття якого запустить механізм поступового збільшення відсотку відрахувань рентної плати за спеціальне використання води до державного фонду розвитку водного господарства з 10% до 55% [4].

Для оцінки якості води використовується ряд прийомів, що відображають вплив водного чинника на функціонування господарського комплексу, характеристику водозабезпеченості, якість водних ресурсів, галузеве навантаження на водно-ресурсний потенціал, ефективність водоохоронних заходів і шкоду від забруднення. Особливе місце займає показник скидання забруднюючих речовин у водні

об'єкти. При визначенні якості водних ресурсів у відносних величинах використовується індекс забрудненості води (ІЗВ), запропонований вітчизняними науковцями, які досліджували вплив окремих параметрів забруднення на якість води за допомогою визначення відносної ваги забруднюючих речовин.

У цілому для Тернопільської області індекс якості стічних вод становить 0,57, що свідчить про дотримання у скидах стічних вод нормативів ГДК забруднюючих речовин і дає певні потенційні можливості для розвитку виробництва.

Показник індексу забрудненості стічних вод (ІЗВ) для адміністративних районів Тернопільської області дозволяє отримати групування в залежності від якісного стану стоків.

1. Райони незначного забруднення стічних вод характеризуються ІЗВ від 0,0 до 0,5, що свідчить про дотримання нормативів ГДК забруднюючих речовин у стічних водах. Це дає значні потенційні можливості для розміщення й розвитку тут водомістких галузей.

2. Райони допустимого забруднення стічних вод характеризуються індексами забрудненості вод від 0,5 до 1,5, що теж розширює потенційні можливості розвитку й розміщення тут виробництва, хоча потрібно вести активну роботу по зменшенню рівня забрудненості промислових та побутових стоків.

3. Райони помірного забруднення промислових та побутових стоків характеризуються індексами забрудненості стічних вод від 1,5 до 3,0, що свідчить про надмірну концентрацію забруднюючих речовин у стоках комунальних і промислових підприємств і вимагає більш ґрунтовної очистки стічних вод.

4. Райони надмірного антропогенного забруднення стічних вод – індекси забрудненості води 3,0-5,0. Це свідчить про те, що нормативи ГДК у стічних водах, що скидаються у водойми перевищені в 3-5 разів. Тому в цих регіонах для зменшення антропогенного навантаження на водні об'єкти потрібно приділити більшу увагу будівництву нових і реконструкції діючих очисних споруд. Важливу роль повинно відігравати застосування економічних важелів впливу на водокористувачів, що спричиняють найбільше антропогенне навантаження на стан водних об'єктів. [5]

Впровадження ефективних та доцільних водоохоронних і

водогосподарських заходів дасть змогу в найближчій перспективі істотно покращити стан справ у водогосподарській галузі окремого регіону і поліпшити якісний стан водних джерел.

Список використаних джерел

1. Водний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 24, 6 червня 1995 року № 213/95-ВР
2. Фондові матеріали ВАТ «Тернопільводгосп».
3. Про затвердження меж районів річкових басейнів, суббасейнів та водогосподарських ділянок. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України. №103 від 03.03.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0421-17#n14> (дата звернення 25.02.2023 р.).
4. Фондові матеріали Регіонального офісу водних ресурсів у Тернопільській області.
5. Сидорчук Б.О. Еколого-економічні механізми раціонального використання і охорони водних ресурсів: дис. канд. економ. наук: 08.00.06 / Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2008. 194 с.